

מוסד הרב קוק מיסודו של הרב י"ל הכהן מימון

הרב אהרן בן-ציון שורין

קשת גבורים

חלק שני

דמויות באופק היהודי של דור אחרון

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאכסן במאגר מידע,
לסדר או לקלוט בכל דרך ובכל אמצעי אלקטרוני אופטי או מכני
או אחר - כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה.

שמוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט
אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

הוצאת מוסד הרב קוק • ירושלים

יום ב', ר' אדר הראשון, תשי"ז

ידידי החביב, הרב הג' חו"ב וסוע"ה, איש האשכולות,
מוה"ר א.ב. שורין, שיחי.

שלום וברכה!

יסלח לי אדוני הרב עון שתיקתי ואשר פגרת בעריכת אגרת זו למע"כ. הטרחה והטרדה היתרה מקפחות את כל זמני, ולפרקים אני חוטא נגד מדת דרך ארץ ואדיבות ביחס לכתובת אגרות שלום. מובטחני, כי יזכני ויטהרני בדין.

הנני רוצה להודות למע"כ, ידידי, על שני מאמריו הנפלאים אשר פרסם ב"פארווערטס" על אודות הדרשה כליל הזכרון לאבא מרי ז"ל. בלי שום חנופה ומחמאות הנני מעיד, כי הדברים נכתבו בטוב טעם ודעת ובכשרון מרובה, ישנה בהם תמצית הדרשה בכל עסיסה והיקפה. מע"כ השתמש במדה מדעית לקלוט את התוכן, למצות את העיקר ולהסבירו בלשון נקיה וקלה. לאמיתו של דבר ערכם של מאמריו עולה למעלה מדברי עיתונאות עד לדרגה של מסה מדעית-פילוסופית. תשואות חן חן לו.

ואני חותם בברכה רבה ובידידות נאמנה,
שלו, יוסף דוב הלוי סולוביץ'יק

תוכן

11	הרב איסר יהודה אונטרמן
15	הרב משה מרדכי אפשטיין
23	רבי אליהו בחור-לוויטה
30	הרב אברהם יצחק בלוך
34	הרב ד"ר שמואל בלקין
40	הרב ד"ר ישראל ברודי
44	הרב אברהם אבלי גומבינר
48	הרב יחיאל מרדכי גורדון
54	הרב שלמה גנצפריד
59	הרב חיים עוזר גרודזנסקי
64	משה אהרן דווידוביץ — הקצטניק
70	ד"ר יצחק רפאל הולצברג-עציון
74	הרב יוסף יוזל הורביץ
84	הרב מאיר שמחה הכהן מדוינסק
90	הנצי"ב וישיבת ואלוז'ין
100	הרב שלמה יוסף זורין
104	הרב הלל דוד הכהן טריוואש
110	הרב יהודה לייב הכהן כגן
115	הרב אברהם דובער כהנא שפירא
120	הרב יחזקאל לוונשטיין
124	הרב ישראל ליפקין מסלנט

הרב אשר יהודה אהרנסון
הרב הרבנות לצדק יוסף ל

רב אשר יהודה אהרנסון היה אבן יסודית במערכת החרדית בישראל. הוא נולד ב-1887 בעיר קרית יואל, שזוהי אחת מערי החרדים הגדולות בארץ. אביו היה הרב יוסף אהרנסון, שהיה ממייסדי קרית יואל. הרב אשר היה ממנהיגי תנועת ה"אגודת ישראל" ושייך לזרם החרדי המרכזי. הוא כיהן כחבר מועצה גדולה של אגודת ישראל, ובמסגרת זו ניהל את חינוך החרדים בארץ. הוא היה ממנהיגי תנועת "התורה והמצוות" ושייך לזרם החרדי המרכזי. הוא כיהן כחבר מועצה גדולה של אגודת ישראל, ובמסגרת זו ניהל את חינוך החרדים בארץ. הוא היה ממנהיגי תנועת "התורה והמצוות" ושייך לזרם החרדי המרכזי. הוא כיהן כחבר מועצה גדולה של אגודת ישראל, ובמסגרת זו ניהל את חינוך החרדים בארץ.

ד"ר אלכסנדר מארקס 132
 הרב שמואל מוהליבר 136
 משה מונטיפיורי 142
 הרב ד"ר שמואל ק. מירסקי 148
 הרב מאיר ליבוש בן יחיאל-מלבי"ם 152
 הרב יעקב צבי מקלנבורג 156
 הרב ראובן מרגליות 162
 הרב חיים הלוי סלובייצ'יק 165
 הרב יוסף דב הלוי סלובייצ'יק 169
 הרב יחזקאל סרנה 175
 הרב אברהם יצחק פייבלסון 181
 הרב משה פיינשטיין 185
 הרב נתן צבי פינקל 191
 הרב חיים מרדכי קאטץ 195
 הרב יעקב קאמנצקי 200
 הרב צבי הירש קלישר 206
 הרב יעקב ישראל קנייבסקי 212
 הרב משולם ראטה 217
 הרב חיים רבינוביץ 222
 הרב משה דובער ריבקיין 226
 הרב יצחק יעקב ריינס 232
 הרב נפתלי צבי יהודה ריף 237
 הרב משה שורין 241
 תורה ומסורה ומיסדיה 248

הרב יוסף דב הלוי סולובייצ'יק ראש ישיבת רבי יצחק אלחנן ורב בוסטון

בליל חמישי, אור לי"ח ניסן, תשנ"ג, נסתלק לגנוי מרומים גאון הדור הנערץ, רבי ורב רבנן לדורות של תלמידים-רבנים, הרב ר' יוסף דב הלוי סולובייצ'יק נ"ע. (הוא נפטר בגיל 90 בבוסטון, בחול המועד פסח תשנ"ג).

ההלוייה נקבעה ליום ראשון בבוקר, ערב שביעי של פסח, בבוסטון, משיבת הרמב"ם דשם. אך מאחר והיה ערב חג שביעי של פסח, ומאחר ורבים מן המשתתפים בהלוויה מארה"ב ומקנדה, נאלצו לחזור לבתיהם לקראת החג, לא האריכו בהספדים. היחיד שהספיד ונפרד מהנפטר, היה אחיו הגאון ר' אהרן סולובייצ'יק שליט"א, ראש ישיבת בריסק בשיקגו ור"מ בישיבת ר' יצחק אלחנן בניו-יורק.

בהספדו, שלא ניתן להכלילו במאמר קצר, תיאר ר' אהרן את הדמות הרב גוונית של אחיו, ככל שטחי החיים התורניים, ואת השפעתו הגדולה על העולם התורני הרחב בישיבות אמריקה, ארץ ישראל ובעולם היהודי בכלל. בקיצור. ר' יוסף דב לא השאיר לנו כדוגמתו. אין בדומה לו. מי יתן לנו תמורתו?

האמת ניתנת להאמר, שככל שנכתוב על גדולתו ואישיותו של ר' יוסף דב, לא נוכל לנגוע גם בטיפה אחת מים גדולתו. מישוהו אמר כבר בדרך מליצה: "כתבו כל כך הרבה בענין התורה, שאלו ותירצו, חידשו חידושים גדולים ובכל זאת אמר דוד המלך בתהלים (י"ט ח) "תורת ה' תמימה". היא נשארה שלימה כאילו אף אחד לא נגע בה. כך הדברים כלפי הנסיון לתאר את גדולתו של ר' יוסף דב. הכל ישאר כאילו לא נגעו אף בטיפה מים גדולתו.

אתחיל בציטוט המשנה במסכת סוטה (פרק ט' משנה ח') "משמת יוסי בן יעזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים

בטלו האשכולות". (מן "הזוגות" של ממשיכי ומקבלי התורה, שעמדו בראש הסנהדרין בירושלים). הם נזכרים כמשנה (אבות א', ד'). הגמרא מפרשת את המלה "אשכול" — "איש שהכל בו". הרמב"ם על המשנה מסביר: "ואשכולות, כינוי על אדם הכולל המידות ומעלות והחכמות לפי מיניהם, והוא מה שאמרו: "אשכולות, איש שהכל בו". על דרך המליצה הייתי אומר זאת גם על ר' יוסי שלנו. "משמת רבי יוסי בער בטלו האשכולות". בדורנו הוא היה האחרון שהכיל בתוכו את כל המידות, מעלות וחכמות, שהרמב"ם מונה אותם באדם שהוא "בעל אשכולות".

דוגמא לכך כיצד גדולי הרבנים שבארץ ישראל העריכו את אישיותו של ר' יוסף דב הוא הסיפור הבא: מספרים שכאשר הרב הראשי הקודם הגאון ר' אברהם שפירא שליט"א נפגש בפעם הראשונה עם ר' יוסף דב בישיבת ר' יצחק אלחנן בשנת 1983, התנשק עמו, ובמעמד זה אמר בנוכחות מאות תלמידי ישיבה וראשי הישיבה. "זו מצוה לנשק ספר תורה". במקרה זה היה ר' יוסף דוב סולובייצ'יק זצ"ל, ספר תורה חי. ועתה כמה פרטים ביוגרפיים.

רבי יוסף דב נולד בי"א אדר תרס"ג (1903) בפרוזשאני, ליד בריסק דליטא, מקום בו סבו הגאון ר' אליהו פיינשטיין, כיהן כרב העיר. הוא היה הבן הבכור לאביו הגאון ר' משה סולובייצ'יק ונכד לרבה הנודע של בריסק, רבי חיים סולובייצ'יק, נין לרבי יוסף דב בעל "בית הלוי", רבה הקודם של בריסק וראש ישיבת וולוז'ין, והוא נקרא על שמו.

בשנותיו הראשונות למד אצל אביו, קודם בעיר ראסיין שבליטא, ואחר כך בעיר חאסלוביץ (ר' משה שימש כרב בערים הללו) באותם ימים של צעירותו, הבחינו מיד בכשרונותיו של "העילוי" הצעיר שקראו לו "ברל" (כך קראו לו בתוך המשפחה) אביו "פֶטֶס" לראשו תורה ככל יכלתו, והעילוי הצעיר קלט.

בשנת תרפ"ה (1925) בגיל 22, כאשר הוא היה כבר גאון בתורה, למד באוניברסיטה של ברלין, פילוסופיה ומתמטיקה. את תואר הדוקטור בפילוסופיה קיבל בשנת 1931. באותה שנה נשא לאשה את טניה לוויטה מווילנה. בשנת 1932 נתמנה כרב בבוסטון,

שם שימש ברבנות עד פטירתו. בשנת 1941 לאחר פטירת אביו, נתמנה ר' יוסף דב, בגיל 38 כראש ישיבת ר' יצחק אלחנן. הוא השמיע את שיעוריו בישיבה עד שחלה. בשנת 1960 לאחר פטירתו של הגאון הרב הראשי רבי יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל, פנה באותם ימים, זקן הרבנים בארץ ישראל, הגאון ר' ראובן כץ, רבה הראשי של פתח תקוה, אל רבי יוסף דב בבקשה שיסכים להציג מועמדותו כרב ראשי של ישראל. הצעה דומה הופנתה אליו על ידי שר הפנים דאז משה חיים שפירא ז"ל. הוא לא קיבל את ההצעה. במכתב אל השניים הללו, הסביר מעומקי לבו את הסיבות מדוע הוא אינו מסכים להצעה. כך נשאר בישיבת ר' יצחק אלחנן שבה השקיע את לבו ונשמתו. אלפי תלמידיו השיבו לו במטבע של אהבה ומסירות, לרבם הגדול שלימדם והדריכם.

עלינו לציין כי הישיבה ורבי יוסף דב היו זהים. הם היו קשורים זה לזה "כשלהבת בפתילה". כשם שאי אפשר להפריד בין האש לבין הפתילה, כך אי אפשר להזכיר את ר' יוסף דב בלי להזכיר את הישיבה, ואת הישיבה מבלי להזכיר את ר' יוסף דוב.

לפני שנוסדה ישיבת ר' יצחק אלחנן, לא האמין איש, שאפשר באמריקה להרכיב תורה, ברמה גבוהה, ברוח ישיבות וולוז'ין ובריסק. מיסד הישיבה הרב ד"ר דב רבל, תלמיד לשעבר של ישיבת טלז בליטא, הניח את היסודות של הישיבה ברוח זו. לא לשווא נשאה הישיבה את השם "עץ חיים", כשמה של ישיבת וולוז'ין בתוספת השם של ר' יצחק אלחנן.

מאחר שד"ר רבל ביקש שהישיבה תתנהל ברוח ישיבת וולוז'ין, חיפש ראשי ישיבה לפי תורת וולוז'ין. במגמה זו הביא ד"ר רבל כראש ישיבה את העילוי ממיצ'ט, ר' שלמה פולצ'יק, ולאחר פטירתו הזמין ד"ר רבל ר"מ נוסף ממורשת וולוז'ין, את ר' משה סולובייצ'יק ולכן היה זה טבעי שממלא מקומו של אביו, יהיה ר' יוסף דב, ממשיך מורשת אביו.

נוסיף כי השרשרת של וולוז'ין נמשכת בישיבה לאורך שנים טובות, באמצעות ראש הישיבה הנוכחי הגאון ר' אהרן סולובייצ'יק

שליט"א שהוא ראש ישיבת בריסק בשיקגו. בתקופתו של ר' יוסף דב, חניכה הישיבה שני דורות של תלמידים גדולי תורה, רבנים ואף אקדמאים לומדי תורה ושומרי מצוות. זה היה נדיר באמריקה עד תקופת ישיבת ר' יצחק אלחנן ועד תקופתו של ר' יוסף דב כראש הישיבה.

עד התקופה שבה התחילה ישיבת ר' יצחק אלחנן, לא העיז איש לפתוח באמריקה ישיבה ברמה תורנית גבוהה. הדוגמא לכך היא, היכן נמצאים כיום בניהם של היהודים משני דורות קודמים? גם אז היו באמריקה רבנים ובעלי בתים דתיים, משמע, הדורות ההם לא האמינו שזה אפשרי. אבל ד"ר רבל האמין.

בדומה לכך האמין הרב ד"ר שמואל בלקין נ"ע, העילוי מראדין ומיר. ממשיכו של ד"ר דב רבל. ד"ר בלקין סבור היה כשנצטרך לכימאי יהודי, לביולוג, רופא ועורך דין. לא נלך לחפש אותם בשדות זרים. הוא רצה לראות אותם בין כתלי הישיבה. הוא רצה למזג בישיבה את השילוב בין לימודים כלליים לבין לימודים תורניים. כאן נכנסה אישיותו של הרב ד"ר יוסף דב, שהודות לרמה התורנית שלו, נוצר השילוב בין תורה לבין השכלה כללית, אבל עם לימוד התורה בראש, כמובן המפואר והנאמן של תורה ויהדות, של לימוד תורה ברוח וולוז'ין ובריסק.

בספר "בראשית", בפרשת היצירה מסופר: שבגן עדן הצמיח אלקים את עץ החיים ואת עץ הדעת והפטוק אומר "ועץ החיים בתוך הגן", עץ החיים היה באמצע, במרכז הגן. כפי שידוע מוכתרת התורה בתואר "עץ חיים" כדברי שלמה המלך בספר משלי: "עץ חיים היא למחזיקים בה". "עץ הדעת", יש מסבירים, הוא העץ של השכלה כללית, של החכמה העולמית, וזה בעצם הרעיון של ישיבה-אוניברסיטה. ישיבה פירושה תורה ואוניברסיטה פירושה השכלה כללית. השאלה היא כמובן, מה עומד בראש? והתשובה היא: "ועץ החיים בתוך הגן". הישיבה שנושאת את השם "עץ חיים" היא בתוך הגן, במרכז של ישיבה-אוניברסיטה. העיקר הוא ישיבת ר' יצחק אלחנן וההשכלה הכללית של האוניברסיטה היא "פרפראות לחכמה". זאת יצר ר' יוסף דב.

העיקר הוא הישיבה. שיעוריו ותורתו. הוא רתם את החכמה הכללית בשירות התורה, בין כתלי הישיבה. אך השאלה היא, כיצד אפשר להוכיח זאת? לשם כך נשתמש בפירושו של "מדרש הגדול" על שני פסוקים של ספר בראשית.

אחרי מלחמתו של אברהם נגר מלך סדום שאל אברהם את הבורא: "מה תתן לי ואנכי הולך עירי" (בראשית ט"ו ב). וה' השיב לו: "כה יהיה זרעך". כה, ככוכבים בשמים יהיו זרעך. והמדרש הגדול מוסיף: אלא כך אמר לו: "לא יפסקו מבניך כיוצא בך". כיוצא בך, בדמותך. ופסוק שני (בראשית כ"ד, א): "וה' ברך את אברהם בכל". המדרש הגדול מפרש זאת בתוספת הבנה: "ברכה זו שאני מברכך שלא יפסקו מבניך ומבני בניך דוגמא שלך, עד סוף כל הדורות".

ישיבת ר' יצחק אלחנן הצליחה לחנך בשני הדורות האחרונים, בשילוב הפירות של תורה וחכמה, של תורת וולוז'ין וחכמת הארוד. משום שהתלמידים ראו לפנייהם דוגמא, את דמותו הברוכה של ר' יוסף דב שמיזג בקרבם את תורת וולוז'ין ובריסק, את התורה שלמד אצל אביו ואצל סבו, יחד עם השכלתו האקדמאית, ששכנה בקרבם ללא סתירות, כמו תורת הרמב"ם, של "היד החזקה", ותורת הרפואה שלו, היו ללא סתירות.

עובדתית יש כאן חידוש גדול בדורות האחרונים. רופאים דתיים, עורכי דין דתיים ובעלי מקצועות אחרים לאלפים. כיצד הם גדלו באמריקה? (שעליה אמרו פעם שאפילו האבנים בה הם טריפה). התשובה היא פשוטה. התלמידים ראו לפנייהם את הדוגמא של ר' יוסף דב. גאון בתורה ויודע חכמה כללית, וכל זה ללא ניגודים. לא חיסר אפילו "קוצו של יוד" ביהדות. זה השפיע על התלמידים, הדוגמא שלו. לא בקלות צומחים דורות כאלה. בוודאי לא אנשים כמו ר' יוסף דב. אבל "דוגמא שלו", בדמותו, בדומה לו, זה כן.

זאת ועוד: הדמות התורנית הזו של ר' יוסף דב, לא הצטמצמה רק בגבולות הישיבה. היא השתפכה לעבר גבולות רחוקים. אם אנו רואים כיום תלמידים חובשי כיפות בקמפוסים של האוניברסיטאות שבאמריקה, פרופסורים שגאים ביהדותם, ששומרים מכל משמר

